

Шышъхъэиум и 22-р — Урысые Федерацием и Къэралыгъо быракъ и Маф

Адыгэ Республикэм щыпсэухэу
лыптэныгъэ зыфэтшыхӀэр!

ТичыплӀгъу лъапӀхӀэр!

Урысые Федерацием и Къэралыгъо
быракъ и Мафэ фӀшӀ тышфӀуфӀгушӀо!

Урысые быракъэу хӀгъэгум ита-
мыгъэ шъхӀалӀу щытым къегъӀпагъо
къэралыгъом щыпсӀурӀ цыф лъапкӀ
зӀфӀшъхӀафхӀэм языкӀыныгъэрӀ язӀ-
дегъӀштӀэныгъэрӀ. ХӀхъоныгъэмкӀэ де-
мократием игъогу къызэрӀхӀтхыгъэм,
Урысыер джыри нахъ зӀтегъӀпсыхӀагъэ
хуным зӀкӀэми тызӀригъэгумӀкӀырем
ар яшыхӀат.

ЛӀзӀлӀгъубӀмӀ япхыгъэ щытхӀур
къызӀхӀӀырӀ фыжъ-шхӀонтӀӀ-плъыжъ
быракъым ти ХӀгъэгушхӀо нахъ кӀочӀӀ-
шхӀо хуным, цыфхӀэм ящыпӀакӀэ зыкӀы-
лӀтыным такъыфегъӀуцы.

Адыгеим ис цыфхӀэм, зӀрӀ Уры-
сые фӀдӀу, гъӀпсын лӀфшӀӀӀнӀу зӀшӀуа-
хыремкӀэ къэралыгъом ищытхӀу нахъ
чыжъэу зӀрагъӀушхӀым тицыхӀэ пытӀ
тель.

ТичыплӀгъу лъапӀхӀэр, тыгу къыд-
делӀу тышфӀуфӀӀалӀо псауныгъэ пы-
тӀрӀэ щыпӀӀкӀӀшӀурӀэ шъуилӀӀнӀу, дуна-
ир мамырӀу, шъуигушхӀӀ дахӀхӀэр
къыжъудӀхӀушхӀу шъупсӀӀнӀу!

**Адыгэ Республикэм
и Лышъхъэу
ТХЪАКӀУЩЫНӀ Аслъан
Адыгэ Республикэм
и Къэралыгъо Совет — ХасӀм
и ТхъаматӀу
Владимир НАРОЖНЫЙ**

лӀфхӀабзӀм хӀлӀжыагъӀхъ федеральнӀ
инспектор шъхӀалӀу ЛышӀужъу Адам,
АР-м и Къэралыгъо Совет — ХасӀм
и ТхъаматӀу Владимир НарожнӀер, рес-
публикэм ивице-премьерӀу Наталья
Широковар, муниципальнӀ гъӀпсыкӀэ
зӀлӀэ къӀлӀ ыкӀи район администра-
циехӀэм, хӀбзӀухъумӀкӀо къулыкӀухӀэм
япӀащӀхӀэр, нӀмыкӀхӀэри.

ГъӀсӀэныгъэм епхыгъэ учреждение-
хӀэр терроризмӀм зӀрӀӀушхӀумагъӀхӀэм,
шӀӀэныгъэм и МафӀу къӀблагъӀэрӀр щы-
нӀгъончъӀу хӀгъӀӀунӀфыкӀыгъӀным яп-
хыгъэ лӀфыгъӀохӀэр ары анахъ шъхӀалӀу
къызӀрӀушхӀоигъӀхӀэр зытегушхӀагъӀхӀэр.
АР-м гъӀсӀэныгъэмрӀэ шӀӀэныгъэмрӀӀкӀэ
иминистрӀу Хъуажъ АминӀт къызӀрӀушхӀа-
гъэмкӀэ, непӀэ гурыт еджӀпӀи 150-мӀ,
кӀӀлӀӀцыкӀы лыгъыплӀи 148-мӀ Адыгеим
лӀф щашӀӀ. МашӀо къӀхъумӀэ макъӀэ
зыгъӀӀушхӀ системӀхӀэр зӀкӀӀэ гъӀсӀэны-
гъэм иучреждениехӀэм ащыгъӀпсыгъӀхъ,
ау вневедомственнӀ ухъумӀным иот-
дел ипульт емыпхыгъӀу джыри псӀ-
олъӀэ 67-рӀэ щыпӀ, 2014-рӀэ илъӀсым а
пчъагъӀэр 79-рӀэ хушхӀыгъӀ. Видеока-
мерӀхӀэр гурыт еджӀпӀи 108-мӀ ыкӀи

ЩынӀгъончъагъӀэр къызӀрӀаухъумӀщтым тегушхӀагъӀхъ

кӀӀлӀӀцыкӀы лыгъыплӀ 73-мӀ ачӀӀт. Тер-
роризмӀм пӀшӀуекӀогъӀнымкӀэ ыкӀи машӀор
къӀмыхъуным япхыгъэ лӀфыгъӀохӀэм
ягъӀӀӀкӀӀн 2014-рӀэ илъӀсым сомӀ
миллиони 9,6-м ехъу муниципальнӀ
образованиехӀэм аплӀуагъӀхъӀагъӀмӀ,
мы илъӀсым а пчъагъӀэр сомӀ мил-
лион 11,9-м ехъугъ, ащ щыцӀу джы-
рӀэ уахътӀм агъӀфӀедагъӀэр сомӀ мил-
лиони 7,9-м шӀокӀы. ЩыкӀагъӀхӀэр, гумӀкӀы-
гъӀохӀэр зӀрӀӀӀхӀхӀэр министрӀм къылуагъ,
ау лӀоныгъом и 1-м ехъупӀӀу ахӀэр дӀгъӀ-
зыжыгъӀэ хушхӀытхъ, зӀ-
рагъӀӀнӀафӀагъӀу, мы
мафӀм гъӀсӀэныгъэм
иучреждениехӀэм зӀ-
кӀӀэми япчъӀхӀэр къызӀ-
луахышхӀытхъ.

АР-м и Лышъхъэ
гумӀкӀыгъо зыпылӀ лӀ-
фыгъӀохӀэм нахъ къащы-
уцугъ. ГушхӀӀэм пае,
видеоппӀыпӀӀным исис-
темӀхӀэр еджӀпӀӀ 40-мӀ
ачӀӀтхӀӀ, учреждение
зырызхӀэм спортзалхӀэр
ялӀхӀӀ. Джащ фӀдӀу
еджӀпӀӀ 13 пхъӀкӀӀэ е шӀомыкӀкӀӀэ агъ-
фабӀхъ. АнахъӀу министрӀм ыналӀэ зы-
тыридзӀн фӀе лъӀэныкӀоу респу-
бликэм и Лышъхъэ къыгъӀӀнӀафӀагъӀэр
кӀӀлӀӀ-
еджӀкӀӀо макӀӀэ зычӀӀӀс еджӀпӀӀхӀэм
якӀы-
зӀтегъӀӀнӀажыӀн ары.

— КъуаджӀхӀэм адӀт мыщ фӀдӀэ уч-
реждениехӀэр зӀфӀтшыжыӀхъ хушхӀтӀ,
сыда плӀмӀэ мы чыплӀӀэ закъор ары цыф-
хӀэр зыщызӀрӀушхӀоинхъ, гъӀсӀэныгъэм имы-
закъоу, культурнӀэ гушхӀу ялӀн альӀкӀы-
шхӀыр, — къылуагъ ТхъакӀушхӀӀнӀ Аслъан.

**ТерроризмӀм
пӀшӀуекӀогъӀнымкӀэ ко-
миссиӀеу Адыгеим щызӀ-
хӀащӀагъӀмрӀэ ОперативнӀ
штабымрӀэ зичӀзыу зӀхъ-
сыгъоу тыгъуасӀэ ялӀагъӀэр
зӀришӀагъ Адыгэ Респуб-
ликэм и Лышъхъэу
ТхъакӀушхӀӀнӀ Аслъан.**

ШӀомыкӀкӀӀэ е пхъӀкӀӀэ агъӀфӀ-
бӀрӀэ еджӀпӀӀхӀэр МыекъопӀӀэ рай-
оныр ары зӀрӀтхӀэр. МуниципальнӀ
образованием ипӀащӀу Алексей
ПетрусенкӀэм къызӀрӀушхӀагъэмкӀӀэ,
джырӀэ уахътӀм псӀӀупӀӀхӀэм гъӀ-
стыныпхъӀэ шхъуантӀӀэр арашӀалӀ.
Ар ухыжыгъӀэ зыхъукӀӀэ, еджӀпӀӀ-
хӀэр, кӀӀлӀӀцыкӀы лыгъыплӀхӀэр зӀкӀӀэ
газкӀӀэ агъӀфабӀхӀӀӀэ ашӀышхӀ, гумӀ-
кӀыгъор дагъӀзыжышхӀ.

АР-м хӀгъӀӀу кӀоцӀ лӀфхӀэмкӀӀэ ими-
нистрӀу Александр РечицкӀэм зӀрӀ-
щыгъӀӀозагъӀхӀэмкӀӀэ, шӀӀэныгъэм и МафӀ
хӀбзӀухъумӀкӀо къулыкӀухӀэм гъӀлӀӀ-
шыгъэ шыкӀӀӀм тетӀу лӀф ашӀӀт. Ми-
нистерствӀм икӀулыкӀушӀӀэ мин фӀд-
изыр еджӀпӀӀхӀэм, кӀӀлӀӀцыкӀы лыгъы-
плӀхӀэм ящынӀгъончъагъӀэ, рӀхъатныгъэм

алыплӀӀӀхӀытхъ. Джащ фӀдӀу гъогуры-
кӀоныр щынӀгъончъӀным, террористи-
ческӀэ актхӀэр къӀмыхъунхӀэм аналӀэ аты-
рагъӀышхӀ. МӀфӀӀкӀӀ зӀхӀахъӀхӀэм гъӀ-
сӀэныгъэм иучреждениехӀэм къӀкӀопӀӀӀрӀэ
цыфхӀэр, автомобильхӀэр ауплӀӀӀкӀухъӀэ
ашӀышхӀытхъ. ПшъӀрылӀӀу апашхъӀэ ит-
хӀэр агъӀӀӀкӀӀӀнхӀэм фӀхъазырыхъ.

МӀшӀогъӀӀкӀосӀэ къулыкӀуым иинспек-
торхӀэми зӀрӀяхӀабзӀу, машӀо къӀхъу-
мӀэ еджӀпӀӀхӀэр зӀрӀӀӀхъазырхӀэр илъӀ-
сыкӀӀэ еджӀгъур къӀмысызӀ, ауплӀӀӀкӀугъ.

ЗӀфӀхъысыжыхӀэм къатегушхӀагъӀ ошӀӀ-
дӀмышӀӀэ лӀфхӀэмкӀӀэ ГъӀлорышӀӀӀӀӀм
ипӀащӀэ иапӀрӀэ гуадзӀу Алексей Аза-
рянскӀэр.

— ИлъӀс къӀс шӀӀэныгъэм и МафӀ
ипӀӀгъокӀӀу мыщ фӀдӀэ лӀфхӀащӀӀхӀэр
зӀхӀӀӀӀӀӀ, тызӀрӀӀӀӀӀӀ фӀе шыкӀӀӀхӀэр,
анӀхъӀу тыналӀэ зытедгъӀышхӀ лъӀэныкӀо-
хӀэр тӀгъӀӀнӀафӀхъ. УФ-м и Премьер-ми-
нистрӀу Дмитрий Медведевымъ къы-
зӀрӀушхӀагъӀу, лӀоныгъом и 1-м тикӀӀлӀ-
еджӀаӀохӀэм ящынӀгъончъагъӀэ къӀты-
ухъумӀныр, мы мафӀэр ахӀмкӀӀэ, ны-
тыхӀэмкӀӀэ мӀфӀӀкӀӀ шыпӀкӀӀу щытыныр
пшъӀрылӀ шъхӀалӀ. Ащ Адыгеир фӀ-
хъазыр, къыттефӀӀӀрӀ зӀкӀӀэ гъӀӀӀӀӀӀӀ
хушхӀ, — къылуагъ ТхъакӀушхӀӀнӀ Ас-
лъан.

ГъӀсӀэныпхъӀэ-энергетическӀэ комп-
лексым ипсӀуалӀӀу Адыгеим итхӀэр
терроризмӀм ыльӀэныкӀокӀӀэ зӀрӀӀухъу-
магъӀхӀэм фӀгъӀхъыгъӀу къӀгушхӀагъӀхъ
АР-м экономикӀэ хӀхъоныгъэмрӀэ сатыум-
рӀӀӀэ иминистрӀу ЛыхӀӀӀсӀэ Махъмуд-
рӀэ министрӀу Александр РечицкӀэмрӀэ.

ТерроризмӀм пӀшӀуекӀогъӀнымкӀэ
комиссиӀеу ТӀхъутӀмыкӀое районым щы-
зӀхӀащӀагъӀэ ипшъӀрылӀхӀэр зӀригъӀӀа-
кӀӀӀрӀм фӀгъӀхъыгъӀу район админис-
трацием ипӀащӀэ иапӀрӀэ гуадзӀу Ярахмед
Ярахмедовыр къӀгушхӀагъӀ.

— ТерроризмӀм пӀшӀуекӀогъӀным
епхыгъэ пӀшӀорыгъӀшъ лӀфхӀащӀӀхӀэр
ТӀхъутӀмыкӀое районым мымакӀӀу

щызӀхӀащӀхъ, ау ахӀэм шӀуагъӀу къа-
тырӀм, зӀфӀхъысыжыхӀэм уагъӀӀрӀӀӀ-
пӀнӀу щытӀп. Мы муниципальнӀ об-
разованием щызӀрахъӀӀрӀ бзӀджӀшӀагъӀ-
хӀэм, хӀбзӀушхӀоныгъӀхӀэм, гъогухӀэм къа-
техъухъӀӀрӀ хушхӀӀагъӀхӀэм япчъагъӀ
бӀ. Арышъ, ахӀэр дӀгъӀзыжыгъӀӀнхӀэр
пшъӀрылӀ шъхӀалӀу щытын фӀае, —
къылуагъ кӀӀухым ТхъакӀушхӀӀнӀ Аслъан.

ТХЪАРКЪОХЪО

Адам.

СурӀтхӀэр А. Гусевым тырихыгъӀхъ.

ИЛЪЭСЫКІЭ ЕДЖЭГЪУМ ИЗЫФЭГЪЭХЪАЗЫРЫН

Республикэм ит гурыт еджапІэхэр илъэсыкІэ еджэгъум етІупшыгъэу фагъэхъазырых. Зышеджэштхэ кабинетхэмрэ еджэпІэ шагухэмрэ ІофшІэнхэр ашэкІох. Пшъэрылъ шъхъаІэу яІэр Іоныгъом и 1-м нэс яІофшІэнхэр къаухынхэшъ, кІэлэеджакІохэр еджэпІэ зІуухыгъэхэм къыкІолІэжъынхэр ары.

ЕджапІэм гъэцэкІэжъынхэр щэкІох

Кошхъэблэ районым ит гурыт еджапІэу N 1-р игъэкІотыгъэ гъэцэкІэжъынхэр зыщыкІохэрэм ащыщ. Мы мафэхэм яІофшІэн зынагъэсыгъэр нэрылъэгъу тфэхъугъ.

Къоджэ псэупІэхэм физкультурэм ыкІи спортым зыщыгъэушъомбгъугъэным фытегъэпсыхъэгъэ къэралыгъо программэм диштэу мы еджапІэм импортзал игъэкІотыгъэ гъэцэкІэжъынхэр шашынхъу аублагъ, аужырэ шапхъэхэм адиштэу ар агъэпсышт. ЕджапІэм ипащэу Бэджэнэ Юрэ къызэрэтиуагъэмкІэ, мы ІофшІэнхэм апае зэкІэмкІи сомэ миллионрэ мин 450-рэ къафатІупшыгъ. Ащ щыщэу процент 70-р федеральнэ бюджетым щыщ, 30-р муниципалитетым къыхигъэхъожьыгъ.

— ТиеджапІэ зыкІ къэралыгъо ушэтынхэр щатыным фытырагъэпсыхъагъ. Ушэтынхэр зэраухыгъэм тетэу гъэцэкІэжъынхэм тафежъагъ. Апэрэ пшъэрылъэу тилэр спортзалыр зэтэдгъэпсыхъаныр ары. Гъэ-

цэкІэжъын игъэкІотыгъэхэр мыщ щэкІох, дэпкъым, джэхашъом ямызакъоу, электропроводри, пчъэхэри зэблэтэхъух, аужырэ шапхъэхэм адиштэу тэгъэпсых. ІофшІэнхэр зыгъэцэкІэштхэр зэнэкъокъу шыкІэм тетэу къыхахыгъэх ыкІи ар изыхыгъэ хъызмэтшІапІэм щылэжъэрэ кІалэхэр ары непэ гъэцэкІэжъынхэр зэшІозыххэрэр. Зэзэгъыныгъэм зэритхагъэмкІэ, ІофшІэнхэр шэкІогъум и 1-м ехъулІэу аухынхъу щыт. Ау чэщи мафи къэуцу ямыІэу кІалэхэм Іоф ашІэ ыкІи нахъ шІэхэу къаухынэу тагъэгугъэ, —

Илъэсыбэм апэрэу

Мыекъяупэ дэт еджапІэхэм ачІэт Іэмэ-псымэхэр илъэс пчъагъэхэм къакІоцІ апэрэу мыгъэ зэблахъугъ. Ащ сомэ миллиони 10,5-рэ пІуагъэхъагъ.

Къэлэ администрацием гъэсэныгъэмкІэ и Комитет тызэ-

рэшигъэгъозагъэмкІэ, муниципальнэ гъэпсыкІэ зилэ «Къа-

ло еджапІэм ипащэ. — Іоныгъо мазэм физкультурэ урокхэр джыри шагум щызэхашэштх.

— Спортзалым нэмыкІ ІофшІэнхэри мы еджапІэм щэкІоха?

— Кошхъэблэ район администрацием ипащэ гъэсэныгъэмкІэ гъэорышІапІэм илЫкІохэр игъусэхэу къакІохи, еджапІэм гъэцэкІэжъынэу ищыкІагъэхэр агъэнэфэгъагъэх. Я 2 — 3-рэ къатхэм, коридорхэм яджэхашъохэм язэблэхъун игъо къэсыгъэу альпытагъ, паркетэу тельгыгъэр Іае хъугъагъэ. Район бюджетым щыщэу сомэ мин 650-рэ фэдиз къытфатІупшы, ІофшІэнхэм ауж тыхъагъ. ЗэкІэмкІи квадрат метрэ 530-рэ фэдиным плиткэ тыралъхъащ. Шышхъэлум и 25-м нэс ІофшІэнхэр къаухынхъу тэгъэнафэ. Ащ нэмыкІэу кабинетхэм

азыныкІо нахы нахыбэр агъэхъазырыгъах, гъэцэкІэжъын цыкІухэр ащ кІэлэегъаджэхэмрэ ны-тыхэмрэ ашашыгъэх.

ГъэцэкІэжъынхэр зэшІотхынхэмкІэ ІэпыІэгъу къытфэхъугъэ пстэуми лъэшэу тызэрафэрэзэр къасІо сшІоигъу. Ны-тыхэм альэкІ къэмынэу сыд фэдэрэ ІофшІэн тшІэщми къыдделэгъэх.

— Юр, Іоныгъом и 1-м къычІэхъажьышт кІэлэеджакІохэр зреджэштхэ тхылъхэр шъуиІоха?

— Федеральнэ къэралыгъо гъэсэныгъэ шапхъэмкІэ кІэлэеджакІохэр зреджэштхэ тхылъхэр АР-м гъэсэныгъэмрэ шІэныгъэмрэкІэ и Министерствэ къытфетІупшых. Непэрэ мафэм ехъулІэу тищыкІэгъэшт

тхылъхэр еджапІэм къащэгъахэх. Класс пащэхэм ахэр зэбгырахых. Ащ нэмыкІэу титхэкІо цІэрыІохэм атхыгъэхэри ыпкІэ хэмылъэу къытфашагъэх. Мы аужырэ илъэситфым тхылъхэм япхыгъэ гумэ-кІыгъо тилагъэп. Апшъэрэ клас-сыр къэзыухырэ кІэлэеджакІохэми ыпкІэ хэмылъэу къарамытыми, зэлэпахыжъызэ, нахъ пыутэу зэрагъэгъоты.

— Юр, кІэухым еджапІэм тІэкІу укыитегу-щыІагъэмэ дэгъугъэ.

— ТиеджапІэ 1973-рэ илъэ-сыр ары зашыгъагъэр. Апэрэ мафэм къыщегъэжъагъэу мыщ Іоф щызышІэхэрэри, щеджэхэрэри, къэзыухыгъэхэри дахэкІэ, дэгъукІэ къахэщыгъэх. ГъэхъэгъэшІухэр тилэхэу ыпкІэ тылъэкІуатэ. КІэлэегъаджэхэри, кІэлэеджакІохэри райо-ным, республикэм имызакъоу, Урысыем ащызэхашэрэ зэнэ-къокъухэм ахэлажъэх, хагъэу-нэфыкІырэ чІыпІэхэр къыдахых. Мы илъэсым анахъ ты-зэрыгушхорэ гъэхъагъэу тилэхэм ащыщ урысые форумэу Санкт-Петербург щыІагъэм тызэрэ-хэлэжъагъэр. Урысыем ианахъ еджэпІэ дэгъу 200-мэ тигурыт еджапІэ ахэхъагъ.

Непэрэ гъунапкъэу тызынэ-сыгъэр зилахышІур тикІэлэ-егъаджэхэр ары. ЗэкІэмкІи кІэлэегъэджэ 60-м ехъу Іут, ахэм ащыщэу нэгбырэ 45-мэ апшъэрэ категории яІ. Ахэр анахъэу еджапІэр къэзыухыхэрэм, зыкІ къэралыгъо ушэтынхэр зы-тыштхэм адэжъ тэгъазэх, ахэм дэгъоу Іоф адашІэ. Ар къеу-шыхъаты еджапІэр къэзыухы-рэ ныбжыкІэхэм ушэтынхэр уагъэгъушІоу зэратыгъэм. Нэгбырэ 29-у еджапІэр мы илъэ-сым къэзыухыгъэхэм ащыщэу 5-мэ дышъэ медаль къалэ-жъыгъ.

КІэлэегъэджэ ІофшІэнымкІэ ветеранэу тилэр макІэп, гукъау нахъ мышІэми, ахэр зы-тысыжъэхэкІэ, зэблэзыхъун кІэлэегъэджэ ныбжыкІэхэр щы-Іэп. Анахъэу хысапымкІэ, биологиемкІэ, химиемкІэ, физикэмкІэ кІэлэегъаджэхэр ары имыкІухэрэр. Мы аужырэ илъэ-сыным ныбжыкІэу нэгбырищ къыІухъагъ. НыбжыкІэхэр еджапІэхэм ащылэжъэнхъу кІонхэм пае хэушъхъафыкІыгъэ програм-мэ зэфэшъхъафхэр щыІэх. Ащ нэмыкІэу целевоеу Адыгэ къэралыгъо университетым чІэ-хъагъэхэм муниципальнэ сти-пендие администрацием афе-тІупшы, къэзыгъэзэжъыгъэ спе-циалист ныбжыкІэхэм унэ зэрагъэгъотынымкІэ ишІуагъэ арагъэкІы. Арэу щытми, кІэлэ-егъэджэ сэнэхъатым зищылэ-ныгъэ гъогу езыпхырэ ныб-жыкІэхэм япчъагъэ нахъ ма-кІэ мэхъу.

ПІАТЫКЪО Анет.

Сурэтхэр Іэшъынэ Аслъан тырихыгъэх.

лэу Мыекъяупэ» инароднэ де-путатхэм я Совет хэтхэм къа-тІупшыгъэ ахъэщэмкІэ щэфэгъэх.

ЗэкІэмкІи стол 883-рэ, пхъэнтІэкІу 1926-рэ гурыт еджапІэхэм апае, стол 1877-рэ ыкІи пхъэнтІэкІу 3670-рэ ублэлпІэ еджапІэхэм апае къащэфыгъ. Ахэр зэкІэ аужырэ шапхъэхэм адештэх. Къалэу Нефте-

камскэ ыкІи Шытхъалэ мебе-лыр къащашыгъ.

— Еджэгъу уахътэр зыщыра-гъэжъэжъыштым ехъулІэу хэ-ушъхъафыкІыгъэ партэ ыкІи пхъэнтІэкІуІэхэр ублэлпІэ еджэпІэ 26-мэ, гурыт еджэпІэ 17-мэ аратыштых, — къыщалагъ ыпкІэ зигугъу къэтшыгъэ ко-митетым.

Джащ фэдэу гъэсэныгъэ зы-

щызэрагъэгъотырэ еджапІэхэр 2015 — 2016-рэ еджэгъу уахъ-тэм фагъэхъазырых. Псыры-кІуапІэхэр, дэкІоупІэхэр, къэзы-гъэфэбэрэ Іэмэ-псымэхэр, нэ-мыкІ гъэцэкІэжъынхэр ахэм ащэкІох. А ІофшІэнхэм апае бэдззогъум и 30-м ехъулІэу сомэ миллион 1,4-рэ фэдиз афатІупшыгъ.

(Тикорр.).

АДЫГЭ РЕСПУБЛИКЭМ И КЪЭРАЛЫГЪО ШУХЪАФТЫН КЪАФЭГЪЭШЪОШЭГЪЭНЫМ ХЭЛЭЖЬЭРЭ ЮФШАГЪЭХЭР

хъэм нэсыжьыу!), шышъу кырыплъырэмэ афэдэхэу, уасэ ээфашыныр яшэныгъ. Ахэм Пушкинри ахэкыжьынга? А гэсэккэ амалым шытху кыфихъэуи кыыхэкы, ау — ккэ-лэгъур Александр Сергеевич зериухэу, француз гушхъэлэжьым ебэкъоныр хабзэккэ къештэ. Джащыгъум урыс шэным ипшыналъэмэ нахь ягупсэфыллэ. Ар ылъ шыщшыпккэ. Арыштын, оло, зыте-кыуадэрэри.

Тхылым иавтор кызыери-лорэмккэ, а гулътэ-гурыгуа-зэмэ — Александр Сергеевич Пушкиным ыпккэ кыкккэ Урысыем иакъыл къадэккэ. Ащ тегъэпсыхъагъэуи уса-клом игулытэ тхылым нахь зыщеужы, ицлыф гэпсыкы, икуп хэхъэ-хэкыкыи зэрэзэ-блихуэхэр танэлъу кышыре-гъэуцох. Ар имыгуагъа? — ар юф шхъаф. Тэрккэ ар къэ-

угомонил» зыфилорэм уеджэ зыхуыккэ, бзэ хэхыгъэ дэдэ-ккэ зэрэтхыгъэм апэу удехы-хы. Пушкиным изэман ымэ кыпккыхъэ къодьерэп. Ащ ухэт. Ащккэ шысэ тепхынэу Нурихан ироман гэпсыгъэ. Хуыпхъагъэ хэлъ. Чан.

Нурихан ихудожественнэ сатырмэ псэ пытэ апыт. Гъэ-рет ял. Ямышыккэ мэкъамэу кыхэщрэмэ, зэм — гум иккэ-бзагъэ, е — гу зылытэрэ-мэ, удахыхы. Тапашхъэ итыр зылъэ пытэ адыгэ прозаик. Чъэпхыгъэ къодыеп. Кыло-щтыр ешлэ. Зыфэлажьэрэ те-мэми гъунэ лъифын ыльэккэу художественнэ лэпэлэсэныгъэ ин пкырелъхъэ. Ары тыдэ-зыхыхыпэрэр.

Етлани, къэлогъэн фæ адыгэ-мэ, а джырэ пушкинистмэ афэдэу, тэри пушкинианэ зэрэтилер. Къуныжъ Мыхъамэт изакъомы, къэбар псау. Ащ изы неклубгъу. Ау, тыккыз-тегушылэрэ авторым Алек-сандр Сергеевич Пушкиным фэгъэхыгъэу зеп, тлоп ытхы-рар — бэ пчъагъэм итэу усаком ыцлэ егъэбыракъы: илэккэ кызытекыгъэмэ афэ-гъэхыгъэ эссехэу Интерне-тым кыыригъэхъагъэхэм ашло-гъэшлэгъонэу цыфыбэ яджэ. Ар литературовед пстэуи къадэхурэп. Мышккэ тхаклоу Кларэ Нурихан чаныгъэрэ те-убытэгъэшхорэ кызыэрэзыхи-гъэфагъэхэр шлогъэшхорккэ фэ-олъэгъух.

Романым кыхэдгъэщрэр бэ: Пушкиныр, угу рыхъу (гу-пцланэу), гэсагъэу, зэчый ин дэдэ зыхэлъ цыфэу уапашхъэ кырещэ. Мемуарнэ-биогра-фическэ стилир зыщигъэфэ-дэхэрэ чыпккэми уагъэра-зэ. Шьошэ гэшлэгъон тили-тературеккэ. Автобиографиче-скэу кыпшлэшынты — ащи блэкы. Зэрэхабзэу, Пуш-кыныр пстэуи яшлэкы. Джа-ры хэхъоныгъэр. Шлэжъ ини хэлъ. Етлани, авторым итвор-ческэ позициехэр гъэунэ-фыгъэх. Уябэкъошурэп. Те-убытагъэ пытэ ахэлъ. Къурэ кыгъэсысмэ, укырыплъын олъэккы.

Комментариехэми уагъэра-зэ. Урыс культурэм Пуш-кыным ыналэккэ фактологиче-скэ лъапсэу фигъэчырэм уде-хыхы. Ехъырыгъо къодыеп тлэгъурэр. Пушкин шыпккэ! Ащ фэдэу лэпэлэсэныгъэшхо зыхэлъэу тхыгъэ романым епэсыгъэ шыпккэу цыт уасэр кыфашыныш, литературэм-ккэ тиреспубликэ и Къэралы-гъо шухъафтын мы ильэсым-ккэ кыфагъэшъошэнэу сы-щэгугъы.

КІЭСЭБЭЖЪ Къэплъан. Урысые тхакломэ яорга-низацие и «Зыкк! Литературнэ сообществэ» ыккы «Урысыем и Литературнэ Фонд» Адыгэ Республикэм-ккэ ярегиональнэ отделе-ниемэ ядиректор; лъэпккэ тхакломэ юф адэшлэгъэ-нымккэ УФ-м культурэм-ккэ и Министерствэ дэжъ шызэхэщэгъэ Комисси-ем хэт, Кавказым ыккы Къы-блэ Урысые шьолъырым ятхакломэ апае кыдэкккэ гэзэзэу «Бгырыс шхъа-фит» («Вольный горец») иредактор шхъаф. Къалэр Мыекъуапэ.

Шышъу кырыплъырэмэ афэдэхэу...

Романым кыхэдгъэщрэр бэ: Пушкиныр угу рыхъу (гупцланэу), гэсагъэу, зэчый ин дэдэ зыхэлъ цыфэу уапашхъэ кырещэ. Мемуарнэ-биогра-фическэ стилир зыщигъэфэ-дэхэрэ чыпккэми уагъэразэ. Шьошэ гэшлэгъон тилитературеккэ.

шлэгъошъу: непэ урысмэ яду-ховнэ культурэ ытамэ тызэ-рэлэтым фэд; адыгабзэккэ урамым адыгэхэр зэрэщымы-гушылэжьхэрэм фэд; ныб-жыккэхэр зэрэккэпалъэхэм фэд; тиеджэккэ цыккхэр хы-мэ лъэпккэ шэнккэ зэрэупла-жэхэм фэд; ...тащыцэу чыг-пккэшэ зытефэрэр — мэ-гъумы-тлымы. А общественнэ зэфыщытыккэу лъэпсэ пытэ зыдэрэм, Пушкиным иобраз-ккэ, е — ицлыф гурышэккэ, Кларэ Нурихан уакыреубы-ты... Мардж! — ело. Лъэпккэ шлэжьыр тыдэ шухъыгъа, адыгэхэр? — ело. Гуккэ кы-тэджэ. Тэри тхаклом тыккы-дэуцы. Тирегъэгупшысэ неущ-тапэ кыккыштым. Сэ зэ-рэсшлэшырэмккэ, бзылфыгъэ тхаклом ятлонэрэ юфыгъори — лъэпккэ хуэкъоныгъэм (эк-стремизмэм) фэсаккыпэу! — зэшлухыныр ыккы зыщиушэ-тыныр итворческэ амал кы-хыгъ.

Сэ непэ пчэгум сыккызы-щагъэр Кларэ Нурихан иро-манэу «Я крови спесь уго-монил» зыфилу зигугъу къэ-шырэр ары. Шыпккэр пшош-мэ, ащ фэдэ тхылы бэрэ сы-

члэлъ хышъэр Нурихан лэпэ-лэсэныгъэшхо хэлъэу кызы-ккыуехы. Фэмыщылэжьэу уса-ккэр Геккерн иккэлэ папккэу ыштэгъэ Дантес шхъапае еунэхуыллэ. Ары Александр Сергеевич ищылэккэ-псэула-гъэ зэфэзыхысыжырэр. Етла-нэ узэгомытхэ о! Ежъ уса-ккэми гу зылытэжьыгъ: Дан-тес изакъоп шхъаккэ кызы-хэр — кытырацэгъэ улагъэм лым ыпсэ регъэтхожьы, па-чыхъэм иунэшъо нэпэнчъэ зэремыхулапхэр елъэгъу! — гуккэ зыдилыгъ; кызыхымыгъэ-щэу, идунэе нэф лы фэдэу ехъожьы. Сыд пае тыушъэ-фын, романым гуфэбэныгъэ ин хэлъ. Ккэккэп. Едзыгъо 29-

Романым рецензиэ 468-рэ Интернетым кы-щыратыгъагъэмэ, иаужырашхъэ закъоу зэнэкъоккэу хэтыгъэм рецензиэ 54-рэ къелэ-жъы; дунаишхоу тызтетым иккэпэ зэфэшхъаф-мэ ятхэккэ хьалэмэтмэ, адыгэ тхаклом илэжьы-гъэ кыпккырыккэу, гушылэ фабэхэр кырапэ-сыгъэх.

рэ мэхъу, ау — уккэрыккын плэкккэрэп.

Александр Сергеевич Пуш-кыным изэман, анахь унэгъо фэшылгъэхэр — хушты мы-хушты кырагъэккэу! — фран-цузмэ яфэмэ-бжыккэ члэты-гъэх. Урысмэ, джы кызынэ-сыгъэм, ащ ныбдэгъугъэр раушэтэ. Унэгъогур рызэлэ-шлэ. Джэгъогъури кырашлэ. Нахыжыгъэр, бысымыр, гэ-сэн-плуныгъэ юфхэр (пачы-

Адыгэ Республикэм и Лышхъэу Тхъаккышынэ Кытэ ыккэ Аслъан дэжъ шызэхэщэгъэ Комисси-ер хэплъэнэу 2015-рэ ильэсым Къэралыгъо шухъаф-тынхэр афэгъэшъошэгъэнымккэ къагъэлэзгъуа-гъэхэм ащыщ Индрыс Теуцожъ ыпхъу Кларэ Нури-хан ироманэу «Я крови спесь угомонил» («Лыы пэтэз, лымыи шхъаккэ и!») зыфилорэр.

Ар цыфыгъэм, цыф зэ-хэтыккэм, лэшлуныгъэм ыккы шыпккэныгъэм къатегушылэ. Ахэм ежъ тхаклом гъунэнчъэу къэрар зерафырилэр кыплъе-гъэлэсы. Непэ ащ фэдэ гуккэ-бзагъэм дунэе мылкъу ыуас. Сыда плэмэ а тхылым тыз-гъэгумэкккэ юфыгъо зэмплэу-жыгуабэ кыщелэты.

Апэрэ юфыгъор урыс лъэпккэ гушхъэлэжьыгъэм, етла-нэ — цыфым цыфыгъэу хэ-лпыр кызыэрэхэтэджэрэм афэ-гъэхыгъ — джахэр арых пыхуланчъэу Кларэ Нурихан ищытху нартмэ ялэжьыгъа-ккэ фэзыщэрэр.

Литературнэ сайтэу «Про-за. ру» иэкспертмэ зэхашэгъэ творческэ зэнэкъоккэу «На-родный писатель» зыфилорэм Нурихан рагъэблагъэ ыккы теклоныгъэр кыщыдехы. Пстэ-умккы романым рецензиэ 468-рэ Интернетым кыщыраты-гъагъэмэ, иаужырашхъэ за-къоу зэнэкъоккэу хэтыгъэм рецензиэ 54-рэ къелэжъы; ду-наишхоу тызтетым иккэпэ зэ-фэшхъафмэ ятхэккэ хьалэ-мэтмэ, адыгэ тхаклом илэжьы-гъэ кыпккырыккэу, гушылэ фа-бэхэр кырапэсыгъэх.

Анахъэу ахэм хагъэунэфы-ккыштыгъэр Асна Сатанаевам

(Кларэ Нурихан) ироман, зэлъашлэрэ урыс усэккэшхоу Александр Пушкиным ехы-лагъэу ытхыгъэ тхылым бэ-дэдэ ккэу зэрэхалъагъорэр ары; къэуцу упккэ: ащ фэди-зыр авторым тыдэ кыри-хыгъа? — адыгэ бзылфы-гъэм игулытэ (интуицие) гэ-шлэгъон афиккыгъ.

Мыш дэжыым кыщыхэз-гъэщын урыс усаком Алек-сандр Сергеевич Пушкиным фэгъэхыгъэ автобиографиче-скэ романым дунэе литера-турэм иавтобиографическэ фактэу сэрккэ зэрэгъэшлэгъо-ныр. Ау, сыгу изгъэккын сымы-лэкккэрэ, Пушкиныр ятэ-янэ-мэ шлу зерамылэгъуштыгъэр, ишъуз армэ — ышхъэ нэмыккэ гумэккыгъо зэримылагъэри ары. «Сынасыпынчъэти, дахэ кы-сэзылон згъотыгъэп» — зэгорэм Пушкиным ытхыгъагъ. Ау, Нурихан и Пушкин, дахэ эзылорэм ыпсэ къурмэн кы-фешы. Ащ пачыхъэмэ ыгу хъарамыгъэ фимылыгъэу къе-гъэлъагъо. Ау утхэным пае угу рэхъатын фæ. Лъэрыу-цупккэ лым рамытызэ, зыфэ-дэ къэмыхъугъэ усэккэшхоу, лом ыккы бзэгум анахь хэмы-лэу, ышхъэ зыдихыжы-щтыр ышлэрэп. Унэгъо члэгъ-

АДЫГЭ РЕСПУБЛИКЭМ И КЪЭРАЛЫГЪО ШУХЪАФТЫН КЪАФЭГЪЭШЪОШЭГЪЭНЫМ ХЭЛЭЖЬЭРЭ ЮФШАГЪЭХЭР

Усэным илофыгъохэр лъэгаплэм нигъэсыгъэх

**Щэшлэ Щамсэт адыгэ усэм ищытэныгъэ рипхыгъ
пЮми ухэукъоштэп. Адыгэ кIэлэегъэджэ институ-
тым щеджэзэ апэрэ усэхэр хиутыхуэ регъажэ,
ахэр прозэклэ тхыгъэ усэхуэ адыгэ литературэм
хегъахъх.**

Поэзием гъогоу щыпхыри-
щыгъэр зэрэмыпсынклагъор дэ-
гъоу кыгурылоу, гузэхашлэм
ишъэфхэр кылотыкыным кыиз-
диххырэ лфыгъо мыпсынклэхэр
зехишлэу авторым иятонэрэ
тхылгъу «Бзыужый» зыфилоу
кыдэкIыгъэм кыдэхъэгъэ усэ
цыклум кыщелэ: «Шумрэ ем-
рэ стэмэшхытIу щызэбэ-
ны, теклоштыр язэрэмыгъа-
шлэу. Шъхъатехъо фыжьыр
псэпэшлэ гугъуу кыстырехъо
зыгорэм. Нэфынэмрэ мзэхэм-
рэ кызэпачъэзэ кыскIахъх,
сигъогупэ зэпабзэу. Зы тыгъэ
нэбзый зыгорэм гопашлэу кыс-
фырегъэпсы. Синасыны игъо-
гунуэу гъогупэхэр кысфе-
укъэбзы. Бзэпс псынклэу зы-
кысхэзышлэрэр сыгу иорэд-
хэм къанэсы».

Усэ кIэлэхэмрэ новеллэхэм-
рэ Щамсэт илэпэлэсэныгъэ зэр-
эхэхъорэр ахэплагъоштыгъэ,
гупшысэ куум лирикэ-философ-
скэ нэшанэхэр къахъагъэх.
Жэрыло творчествэм иамал-
хэр ыгъэфедэу жэбзэ зэкIу
дахэкIэ тхыгъэ.

БлэкIыгъэ лэшлэгъум ия 90-
рэ илъэсхэм гуманитар ушэ-
тынымкIэ Адыгэ республикэ
институтым лф щышлэнэу зэ-
риублагъэр Щэшлэ ЩамсэткIэ
гъэзаплэ хъугъэ. Шлэныгъэ-
лэжъ гъогоу хихыгъэм гъэхъа-
гъэхэр щышлэгъэ, ежъ ыгу нахъ
зыпэблэгъэ адыгэ поэзием
ехылагъэу тхылхэр кыди-
гъэкIыгъ. Джынэс макIэу зи-
гугъу ашлэгъэ лъэныкъохэм
ыналэ атыредзэ: адыгэ усэм
тарихъ гъогоу кыкIугъэм епхы-
гъэу поэтикэм илофыгъохэр,
нарт эпосым лъэхъанэу кы-
зэпичыгъэхэр, художественнэ
кIуачIэ ащ кыхэзылхъэгъэ
тиусакIохэм ятхыгъэхэр гъэ-
шлэгъонэу кызэхифыгъэх. Ли-
тературоведением щыпхыри-

лэу хэлхэр, образхэм, сюжет-
хэм ягъэпсыкIэ тильэпкэ ихуд-
жественнэ зэхэшлэи зынэсы-
гъэр, игушъхъэ лэжыгъэ зэрэ-
баир зэрахэплагъорэр Щам-
сэт кызэхифыгъэ, эпосым
адыгэ лъэпкым идуховнэ шы-
лэныгъэ чыплэ ин зэрэ-
щыубытэрэр, ащ иусэ
кIочIэшхо зэрэхэлъыр
кыгъэлэжъагъэ. Лъэ-
хъан-лъэхъанэу ыштэзэ,
мы тхылхэм адыгэ усэ
гъэпсыкIэм осэшхо зэ-
рилэр кырегъэлэжъагъэ.

Щэшлэ Щамсэт ишлэш-
хэр икыкIэ зыщызэфы-
хысыжыгъэхэр адыга-
бзэкIэ ыкIи урысыбзэкIэ
зэкIэлъыкIохэу моногра-
фиеу «Адыгэ усэн лфым
игъогупэхэр» зыфилоуэр
ары. Усэн лфымкIэ ти-
лэпкэ ыгъэхъагъэр —
нарт пчынальэхэмрэ та-
рихъ-лхыхъужь ордэхэмрэ
къащыублагъэу непэрэ
аныхъыкIэхэм анэсы-
жъэу — мы тхылхэм
куоу щызэхэфыгъэ хъу-
гъэ. Шылэныгъэ гъогоу
адыгэмэ къакигъэр
лъэпкэ усэм кызэрэ-
зэлуихырэм дыкIыгъоу
усэн лфым теорием
ылэныкъокIэ зэшлуихы-
гъэхэри лъэхъанэ-лъэ-
хъанэу тхылхэм щызэ-
хэфыгъэх. Научнэ лфыгъо ин-
хэр, зэгъэпшэн-зэфэхысыжъ
куухэр жэбзэ зэкIу гурылогъо-
шлукIэ кылотыкыгъэ хъугъэх.
Монографием непэрэ ныбжы-
кIэм игурышэ-гулытэ, ригъэ-
шлэрэ шлэшымрэ гугъэмрэ,
ыпэкIэ лыкIотэным пэе Iэу-
бытыплэ фэхъурэ зэхашлэр кы-
щырилотыкIэу джыри зы лъэ-
хъан еубыты, шъхъэ псаоу хе-
гъахъошъ, етIани тхылхэр кы-
дегъэкIыжы, шылэныгъэм хэ-

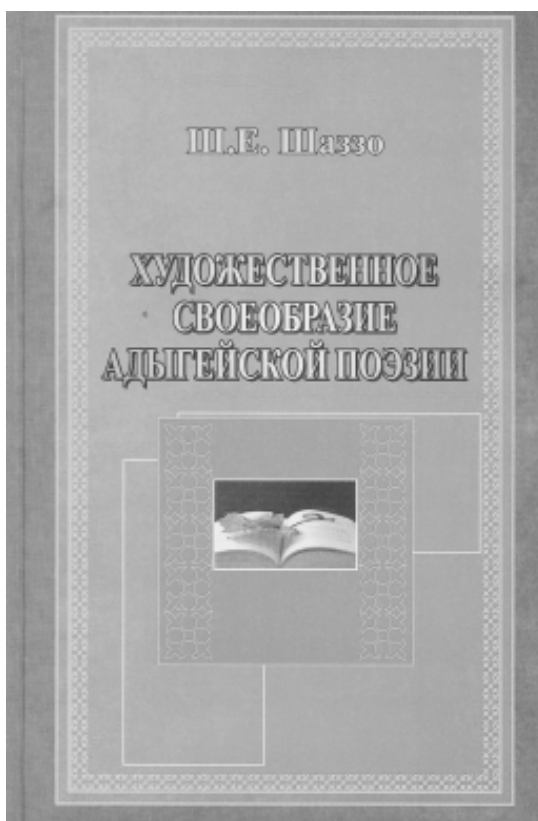
Эпосым иусэ гъэпсыкIэ кы-
тегушылэзэ, мыщ фэдэ зэфэ-
хысыжъ кыщешы: «НэмыкI
шлуагъэхуэ нартым иусэ фак-
турэ хэлхэр зыфэгъэхыгъэ-
хэр кыкIэлотыкыжыгъэ хъу-
рэ макъэр къедэлурэм ыгу ри-
убытэныр ары... усэ звенэр
ушъэгъэныр, апэрэ чэзыоу ар
музыкальнэу, зэхэпхынкIэ го-
хъэу гъэпсыгъэу зэрэхъуныр
ары. А лъэныкъомкIэ нарт
эпосыр зыпэлшын адыгэ
лъэпкэ поэзием кыхэбгъотэ-

жэрыло усэм щыклогъэ эво-
люцием, образхэмкIэ, сюжет-
хэмкIэ, поэтическэ стильхэм-
кIэ, жабзэхэмкIэ зэхъокIыны-
гъэу хэхъухъагъэхэр зэкIэ зэ-
лыубытыгъуай. Ау ащ кы-
кIырэп усэм илэныкъо лъэш-
хуэ лъэпкэ нэшанэхэр кыиз-
щылэжъагъэхэм, игъэхъагъэ-
хэм язэхэфын зыщыуухъанэу.
Щэшлэ Щамсэт ащкIэ кыхи-
хыгъэ ушэтыкIэр сэ сшлэтерэз:
лъэхъанхэр зэрэзэкIэлъыкло-
рэм, тарихым рэгъуазэми,

анахъэу ащ ыналэ зы-
тетыр художественнэ-
эстетическэ материа-
лым, лъэпкэ лъэныкъоу
нахъ ыналэ зытыридзэ-
хэрэр мыщ фэдэ: адыгэ
лъэпкым ушэтынышхо-
хэр зызэпичыгъэ лъэ-
хъаным (аныхъэу я XIX-
рэ лэшлэгъум) поэзи-
ем лыкIотэныгъэу
ышлэгъэр зыфэдагъэр,
лхыхъужь-тарихъ гупса-
лъэм зызэрилатыгъэр;
поэтическэ гупшысэм
тарихыгъэу хэлъыр гъэ-
баигъэ зэрэхъугъэр; ре-
ализмэм инэшанэхэр
зыпкэ зэриуцагъэ-
хэр; усэ зэхэлъхъаным
икультура зызэрилаты-
гъэр, нэмыкIэхэри. Об-
щественнэ-политическэ
ситуациеу я XX-рэ лэ-
шлэгъум щылэ хъугъэхэм
адиштэу ныдэлъфыбзэ-
кIэ тхыгъэ поэзием щылэ
зэрэхъугъэр; социальнэ
мэхъанэм епхыгъэу ти-
литературэ зэрэлъыкло-
тагъэр; уахътэм дезы-

гъэштэрэ псэ зыпыт шлыкIэм
ифэмэ-бжымэ зынэсыщты-
гъэр, тхакIохэр жанрэхэм, къэ-
гъэлэжъокIэ амалхэм зэ-
ралыхъуштыгъэхэр, шъхъадж
итхакIэ, ижабзэ зыпкэ зэри-
уцощтыгъэр зэхэугуфыкыгъэу
авторым кыхегъэщых. Мы-
хэм къакилэпэкIэ лъэхъаны-
кIэу лъэпкэ литературэр зэ-
оуж илъэсхэм зэрыхъэрэр: со-
циальнэ шапхъэхэмрэ схемэ-
хэмрэ щыгъэзыгъэхэ зэрэ-

вэ. Медитацием зыгу фэща-
гъэхуэ, поэзием ишлыкIэ-амал-
хэмкIэ дунаим ыпсэ къэзыгъэ-
лъэгъонэу пылъ усаклохэр; ты-
гуасэр, непэр, неущыр зэри-
пхуэ, гупшысэр ылапсэу тхэ-
щтыгъэ Къуекъо Налбый, Бэгъ
Нурбий, Нэхэе Руслэан; шъха-
фит-гупфит шлыкIэклэ тхыгъэ
усэр шъхафит гупшысакIэр
зинэшэнэ Емыж Мулиэт. Бэ
шлэныгъэлэжъыр зыпIысэрэр,
зы статьякIэ кылотыкыгъуай.
Адыгэ литературэм ишапхъэ-
хэр кыдильгъытэзэ нэмыкI ли-
тературэхэм, урысхэм, француз-
хэм, инджылызхэм, нэмыкIхэм
абзэхэмкIэ тхыгъэхэм аригъа-
пшэзэ уплэакуныр егъэпсы.
Я XXI-рэ лэшлэгъум икы-
хъагъум бэ зэхъокIыныгъэу
кыздихыгъэр: цыфхэм гу-
фит-шъхафитэу яшлэшлэр кы-
ралотыкыхуэ, идеологическэ
хабзэм гупшысэр экламылу-
лэу, лъэпкэ лфыгъохэм ягу-
мэклэ шъхъэхыгъэу кырало-
тыкIэу хъугъэ. А лъэныкъуа-
кIэхуэ лъэхъаным кыздихы-
гъэхэм яшлуагъэкIэ адыгэ ли-
тературоведением лфыгъоу
зылэнысэхэрэм зиушъомб-
гъугъ, ушэтын-зэхэфын лфэу
шлэныгъэлэжъхэр зыпIыхэр
нахъ куу, нахъ гъэшлэгъон хъу-
гъэ. Ахэм зэу ащыщ Щэшлэ
Щамсэти: ныдэлъфыбзэкIэ
тхыгъэ адыгэ поэзием кы-
кIугъэ гъогур, лъэпкэ нэша-
нэу ащ хэлъыр, зиталанткIэ
зызылэтыгъэ усаклохэм кы-
зэлуахыгъэ художественнэ ду-
наир зыфэдэр, поэтическэ пса-
лъэм ишъэфхэр зехифынхэм
ыгу етыгъэу дэлажъэ. АщкIэ
кыдэхъурэри макIэп. Хэхъо
гъогоу адыгэ поэзием кы-
кIугъэр тарихым ихроноло-
гие закъо римыпхуэ, очерковэ
къэтхыхъан зэхэфыкIэм зыщи-
дзыеу, ахэр фэлэкIыбхуэ, ана-
хъэу Iэубытыплэ Щамсэт ышлэ-
рэр поэтикэм, лъэпкэ усэм
иструктурнэ-лэклоцI хабзэу ахэлъ-
хэм язэхэфын ары. Ар зэрэ-
мыпсынклагъор гурылогъуаеп:
мэхъанэри шъуашэри зэгъу-
сэу, зэдиштэу, гармоние хэ-

штэп». Джащ фэдэ гулытэ
шлагъохэм мызэу, мытлоу эпос-
ым ехылагъэу Щамсэт ытхы-
гъэхэм уащырехыплэ, ахэмкIэ
гъусэгъу узыфишлын елпэкIы.
Ежъ зэрэусакIор ащ бэрэ
кыдеIэ, гукIэ зэхышлэрэ лъэ-
ныкъо гъэшлэгъонхэр нарт
эпосым иусэ зэхэлъыкIэ кы-
хегъэщы. Адыгэ тхыгъэ по-
эзиер лъэхъаныщэу зэрэзэты-
риутырэми мэхъанэ иI: апэ-
рэр — я 20 — 40-рэ илъэс-
хэр я XX-рэ лэшлэгъум,
ятлонэрэр я 30 — 70-рэ илъэс-
хэр, ячэнэрэр — я 80 —
90-рэ илъэсхэр. Ахэм апыгъэ-
щагъэу япллэнэрэ лъэхъаныр
я XXI-рэ лэшлэгъум икьежапл.
Ар ауж кыдигъэкIыжыгъэ
тхылхэм ищыкIэгъэ шыпкъэу
хигъэхъожыгъ.

Сэ сишлэшлыкIэ, ащ фэдэ
екIоплакIэу Щамсэт кыхихы-
гъэм макIэп шлуагъэу кыиз-
дихыгъэр, усэр зытхыгъэм игу-
псалъэ кIэрымычыгъэу, истиль
кыбгуригъалоу, игъэхъагъэхэ-
ри щыкIагъэ фэхъугъэхэри
нафэ кыпIафашлэу, «объектив-
нэри» «субъективнэри» зэкIы-
гъухуэ кызэрэзэхифыхэрэр
ары. ГущылакIэхуэ, термины-
кIэхуэ кыхихыгъэхэрэм мы-
зэу, мытлоу уарехыплэ. Ижа-
бзэ зэрэушъагъэм ахэр ишы-
хъатых.

Илъэс мин пчыагъэм адыгэ

**Шылэныгъэ гъогоу адыгэмэ къакигъэр лъэпкэ
усэм кызэрэзэлуихырэм дыкIыгъоу усэн лфым
теорием ылэныкъокIэ зэшлуихыгъэхэри лъэхъэ-
нэ-лъэхъанэу тхылхэм щызэхэфыгъэх.**

щырэ гъогур мы илъэсхэм нахъ
гъэнэфагъэ къэхъу, тилитера-
турэ итыгъосэрэ мафэрэ ине-
пэрэ лфыгъохэмрэ зэрагъэ-
гумэкIырэр илофшлагъэхэм къа-
хэщы. Ащ ишыхъатых тхылъ
мыинхуэ Щамсэт 2001-рэ илъэ-
сым кыдигъэкIыхэрэр: «Слово
о картах», «Характерные осо-
бенности новой поэзии: на-
чало кризиса», «Преодоление
кризиса», «Уроки лирической
медитации» зыфилохэрэр.

Нарт эпосым ипчынальэхэм
яхудожественнэ гъэпсыкIэ, яжэ-
бзэ чан къэгъэлэжъокIэ ама-

хъухъэрэр ныбжыкIэм игупса-
лъэ нахъ псынклэу кызэрэзэ-
хышлэрэр тегъэлэжъу.

Монографием эпосым гъашлэ
къезытырэ лъэныкъохэм ягугъу
кыщишлызэ, мэкъэмэ-интона-
ционнэ лъэныкъомкIэ ар зэрэ-
баир кыхихыгъэщызэ, иусэ гъэ-
псыкIэ осэшхо зэрилэр кыте-
гъэлэжъу. Адыгэ лъэпкым игу-
шъхъэлэжыгъэ нарт эпосыр
зэрэин дэдэр кыхихыгъэщызэ,
шлэныгъэлэжыым клэгъэтхы
гупшысэ шъхъалэр: «Щыбгъэ-
зыен умылпэкIын адыгэ лъэпкэ
нэшанэхэр тизэпос хэлъых».

**Усэ кIэлэхэмрэ новеллэхэмрэ Щамсэт илэпэлэ-
сэныгъэ зэрэхэхъорэр ахэплагъоштыгъэ, гу-
пшысэ куум лирикэ-философскэ нэшанэхэр къа-
хъагъэх.**

хъурэр; «общественнэ псалъэр
псэ зыпыт шылэныгъэмрэ ин-
тонациемрэклэ гъэбаигъэныр»
(Мэщбэшлэ Исхъакърэ Бэрэ-
тэрэ Хъамидэрэ ялирик); ли-
тературэм цыфымрэ дунаимрэ
зызэрэфагъазэрэр; гурышэ-
гупшысэмрэ образымрэ зэрэ-
лыкIуатэхэрэр, бэ джащ фэдэу
шлэныгъэлэжыым тапашъхъэ
кыригъэуцорэр.

Ащ кыкIэлэпэкIэ типозэе
илъэхъаныкIэу (непэрэ илъэс-
хэм къалынынэсэу) философии
зыхэлъ гупшысэхэр кызыло-
тыкIырэ усаклохэм ятворчест-

лъэу кызэдэуубытыныр ушэ-
тын лфым ианыхъ лъэныкъо
хыльэхэм ащыщ. Щэшлэ Щам-
сэт ар дэгъу дэдэу фызэшло-
кыгъэ, тапашъхъэ кырильхъа-
гъэр лфшлэгъэхуэ, гъэхъагъэу
ышлэгъэр лъэпкыым ынап,
ишъуаш, арышъ, Къэралыгъо
шлухъафтыныр фэгъэшъошэ-
гъэнэу тефэ.

ЦУАМЫКЪО Тыркубий.
Филологии шлэныгъэхэм-
кIэ доктор, профессор,
АМАН-м иакадемик, Уры-
сыем итхакIохэм я Союз
хэт.

Сабий гуклэгъуш

Рассказ

«Чыр цынынэзэ ауфэ, клалэр цыкыуэзэ агъасэ» ело гуцылэжым. Дэнэф джыри сабий дэдэу, илъэси 4 нахь ымынбжыгъэми, «адыгэ бзылфыгъэ цыкылоу», лорышлэу, шыкылашлоу, иныгъэу цыкылу хъужыгъэм фэдэу, зэрэлушыцэр ухэтми бгъэшлагъо икыуцтыгъ.

Пшэшьэжыер адыгэ унэгъо бин дахэм иячэнэрэ сабийгъ, шыпхъу нахъыжытлум анахыклагъ, зэкълэми анахыклар анахь икласагъ. Ны-тыхэри, инани, исабийгъэ емылтыгъэу, игъэжыкыжыгъэу пшэшьэжыер гъэпклагъэ-зэкълэупклагъэу, еплжыын имышыклагъэу локлэшыкли, шэнышлагъи, гушлу-бзыгъи, хъатырышлагъи — шлоу шылэмклэ Тхэр къетагъэу, гуклэгъэ-лупклагъи, сэнаушыгъэ гъэшлэгъони зэрэхэлым ыгъэразэцтыгъэх.

Дэнэф сабий дышъагъ зиехэми, зылгэгъурэ пстэуми псынклэу агу хапклэу. Нэклубэ-нэгубыбзэ шхъац шхомчышъо кыхъэу, нэшхо-нэбзыц шлуцлэу, пэ къэшыхыгъэу, лупшлэ зэлу-гъэпклагъэ хурэабзэу, исабийгъэ дэдэ емылтыгъэу, уцукли, тлысыкли ышлэ, джэнэ-кырбэ е клэпхын цыкылоу шыгъхэр шыгъэпклагъэу, зэпылэшъу-гъэ-зэхэушлагъэхэм зыкли афэдагъэп; шхъац зэкълэбыхъгъэ зэпэшлэтым бантышхо зэфшэшьафхэу фыхашлэхэрэм тхьаркьор гум къагъэклэу шхъэшыгум шыбыбатэхэу, сабий лоные-шлэныеу, лупклэу, къэшъоныр, усэ къеджэныр зикласэу, зылгэгъурэм артистка цыкылум фагъэдэрэ пшэшьэжыер хъалэмэтыбэу зэхэлъыгъ.

Дэнэф иджэголъэ зэфэшъ-хъафыбэу — нысхъэпэ зэмылэушыгъохэр (шхъац клэкоу, шхъац кыхъэу, зэкълэ шыгъэхэу лэпклэ-лэаплэхэр) унэгъо хъызмэтым илэ хабзэ шыкыжые — лэгъэ-щэлэ зэрытыр, пэкlor цыкылур, гъунджэ дахэр, шифоньер цыкылур, лэпэпчынэжыер, лэрыгъэдэ машинкэ цыкылур, шэчэлэ дахэр, зэкълэ дунаир жьогъо закълэу кызырышырэ гъунджэу калейдоскопыр уиными бгъэшлагъохэ икыуцтыгъэх. Етлани Дэнэф цыкылур къэлэдэс сабийгъэп, къуаджэм дэс адыгэ унэгъо зэгурылом щаплурэ сабийгъ. Анахыклар анахь класба?!

Сабым инхэм яшулэгъу зэфэдэу унэмкли, гъунэгъухэмкли, клэлэыгыплэмкли къэшлэ-кыгъагъ: луи, ши зыпымыл пшэшьэжыер хэти ыгу хапклэцтыгъ. Зэлуи хъабыгъэу гынагъэу, «мори» е «мыры» ыломэ, зызыгъэгусэхэрэм, зэмызэгъ-ыгыгыгуаехэм ашыцыгъэп, илъэси 4 нахь ымынбжыгъэми. Пэсэ дэдэу, илъэсырэ-ныкьорэм гуцылагъэ, чъэ зэхъум илъэси хъугъагъэп. Илъэситлу-щым усэ ыкли оредкэ-лоным ритлупшыгъ, пшысэ къэлотэн-къеджэным, нахыклэм иупчлэ зэпымычжыхэм анахь хэмылбэу, шыпхъу нахыжы-хэр уцогъагъэх. Ау анахыклэ лэшлу цыкылу «тыгъэжыем» илуплэ чэф-нэф фэзэщыгъэ-

хэу нэф кызырэрэшъэу шхъа-щылэадэхэти, ынэгъушъо, ылуп-шлэ, ынатлэ ябэуцтыгъэх — сабийр гушлэзэ къэушыжы-цтыгъ. лупэ упэрэпшыгъэ шынэ цыкылумклэ зыкырифызылэзэ, ашхъэ пичыштым фэдэу, пытэу, пытэу апшэ зыкыришлэ-цтыгъ, алэ лъагъу тесэу унэ цыкылум кырахыти, шхэлэ унэшхоу быныр зыщызэхэсым къаглохэти, дахэу щафэлэжы-цтыгъ, агъашхэти, жыи къаб-зэм ратлупшыцтыгъ. Дэнэф анахь зыфэзэщыцтыгъэхэр щагу псэушхъэхэмрэ шагубзыухэмрэ арэу зэрэщытыр мыгъуашъу, лугушлуклэу атэкъэ сыджыплэ лэбжыацэхэм, чэт къолэнхэм ауж итэу моклэ-мыклэ къадычъ-хъэзэ, кырифэкыштыгъэх. Ау уцкэшхъо къэтабэм шыхъурэ чэтжыыхэмрэ чэткьуртэмрэ кызылэгъухэкълэ, ыжэ физэ-темыубытэжъу, ыцэ цыкылу фыжыбзэ зэщизхэр кылузэрэгъэ-псыцтыгъэх.

Чэтжые цыкылур — ахэр зэрэдахэхэр! Псышолэ тэбэшхом зэрэлухъэхэу кыпхъуа-тэхэти, пытэу, пытэу, ытхьалэ-пэнхэм нигъэсхэу, зериубыт-лэщтыгъэх, ау янэ кыкыокыпти, лэпихыжыхэти, ылапэ кыу-бытыти ежыри а щагу кьогъу-пэм кыкыуишыжыштыгъ, урам-ым дитлупшыцтыгъ.

Ащ дэжым къуаджэм зэфэдэклэ сабий гушло-щыи мэкъэ, чэф макъэр зэпыи зэпычи имылэу шхъащытыгъ. Тэмашхъэм тесыгъэх бын лужьухэр сабыи 9, 7, 5 арысхэу, апылшыхуи шымылэу, ежъежырэу залыгъыжъэу. Ахэтыгъэх кэнаупсым, псыхыи плонэу, нэф зэрэшъу хапклэхэу зэхэп-клэжыгъэхэу зыщызгъэпкы-цтыгъэхэр, гъэтхэ-гъэмэфэ плырыгъом бжыин-бжыныфклэ, кыпцлэ-мылэрысэ е пхъэгул шэагъоклэ шхэщтыгъэхэр, нахь инхэр хатэм дэладэмэ картофыр кычлатлыкымэ, агъажьомэ, зэхэтлысхъэмэ шхэжыхэу, ау ащ зы шлуагъэ хэлъыгъ — ашхъэ фэлорышлэжыхэу, зыхащыжышъоу есэщтыгъэх. Нахыжъэ зэш-зэшпыхъухэр нахы-клэхэм алыплэщтыгъэх, еджэныр тлэку алэпызыштыгъэми, чэм-чэтхэри зыдалыгыгъэх, былымхэр дафыштыгъэх, къафыжыштыгъэх. Тхъэм ишыкурклэ, ны-тыхэм алэжыын-аплэн-луахыжыын икыун чыпллы, натрыфи, семчыки шьофхэм къащыкыштыгъ, гектари 2 — 3-р лэхъэтлэйтэу къаратыти, ахъэшхо хэмылтыгъэми, илъэсым ыклэм трудодень телытэу ахъэ ыкли гъомылапхъэхэр — коцы, тхъу, хъаджыгъэ зыфэллэохтхэри къаратыжы-цтыгъ.

Ежъ унагъо пэлчэ ихатэ кыдихэу хэтэрыклхэр, былымэу е шагубзыоу илэм елытыгъэу, ли, клэнкли, щип, шати, пхъэшъ-хъэ-мышъхыи зэрагъотылэжъэу охътэ гупсэфыгъ. Цыфхэр зэфэхьалэлыгъэх. Къоджэ еджа-плэр гъэсэлпэ гупчэшхуагъ, плуныгъэ-гъэсэныгъэ лофыр яшпып-къэу шызэшлуахыштыгъ.

Район гупчэхэм клэлэцыкылу ыгыплэхэр пасэу къадэтэджэ-гъагъэх. Дышъэкъохаблэ къоджэ дэхэхшом мэзчлэгъымклэ,

къуаджэм дэдзыпагъэу, ыцы-пэу клэлэцыкылу ыгыплэ дэ-тыгъ. Дэнэф цыкылур илъэси-щым итэу ащэщтыгъ. Пшэшьэжые лупклэ цыкылур хэти икласагъ: ышлэрэм гъуни нэзи илагъэп, шхэныр икласэххоу щымытыгъэми. Пшэшьэжые нахыклэм тым ынэ теплэхъу-кыштыгъэп, сыд лоф илэми, ушхъагъу ымышлэу сабийр клэлэцыкылу ыгыплэм пчэдыж-рэ ышэщтыгъ, Дэнэф цыкылури «кулы-сылы» ылоу, кылухыкы-рэр бэдэдэу ушэщтыгъэ.

Къэлапчъэм зэрэнэсхэу, ятэ дэгъоу къэзышлэрэ клэлэплоу, бзылфыгъэ къопцлэ гохъ лъэгъупхъэу, нэхъ-гухъ дахэу Ос къапэгъокыти, Дэнэф ылапэ ыубытыти дищэщтыгъ, къэшлу-шлэу, кьегугоу ренэу мылэрысэ пльыжышхо ыкли дэшхо фыжыбзэ шьо плоклэ лэбжыб кы-ритыштыгъ. Сабийр клэлэплум нахь лүшэу кычлэкълэу, илаль-мэкъ пльыжэ цыкылоу шлохъла-гъэм псынклэу ахэр ригъэклэ-шъэти, зэфышлыжыштыгъ, а зэкълэ зэригуапэр кыхъэщэу «спасибо, тете Ос» ренэу рилоштыгъ.

Дэнэф зыхэт сабийхэр зэфэдэу икласагъэх, адрэхэми ар ашлэу, «Дэнэф, Дэнэф!» язэрэгъалоу кыдачыхъэщтыгъ. Пшэшьэжыем пшысабэу ышлэхэрэр ахэм къафилуатэщтыгъ, концерт цыкылухэу афызэхашэхэрэм джащ фэдэу усэ къеджэщтым, къэшъоцтми, зыкы-шыштыми Дэнэф агупчэ итыгъ. Аслъан цыкылум ащ гу лъыта-гъэу, бэрэ ибант кышлуэтхъоу, кытлатэу кыхэкълыгъ, ау инысхъэп дахэ Мурат зылэкли-пхотыклэ, гъэшлэгъонба, етланэ Аслъан хъупхъэ дэдэ хъужы-ти, лъежъэти, нэрэ-лэрэм кы-лэпипхъотыжыти, Дэнэф кы-ритыжыштыгъ. Джащ пае пшэшьэжыем Мурат икласа-гъэп, ар етлани клэлэ пльыжы-бзэ шхъэщэткэ тлыргъо огугъ, Аслъани пэтхыщэ пшэ кы-хъэ цыкылугъ, ау зи тырихы-цтыгъэп, кыфэгумэкыштыгъ. Дэнэф цыкылуми «Аслъан» ыло-ти, шъэожыер ыжэ кыдафэ-щтыгъ зыгорэуштыгъ, етланэ а зы къоджэ еджаплэм, ау класс зэфэшъафхэм ащызэдэджен-хэу хъугъэ.

Ау Дэнэф ежъ пстэуми анахъэу ыналэ зытетыгъэр Лиз ары. Пшэшьэжыябэу ыгы-плэм къащэхэрэм ар зыгорэу-щтыгъ афэдагъэп: иджэнэ лэгъопэ цыкылухэр клэкуабзэхэу, къоп-цлэбзэ-къогъу цыкылоу, гуцылэ гори кымылоу, джэгуни, шхэни пымылэу, нахыбэрэмклэ нэку-нэпсыгъ. Ау Дэнэф закъу Лизэ зэкълэуштыгъэр. Клэлэцыкылу ы-гыплэм лут пстэуми — пщэры-хъаклуи, медицинэ лофышли, клэлэплуи, пшынауи ар агъэ-шлагъоштыгъ. Ежъ Дэнэфи умышлэмэ Лизэ цыкылур ежъ нахыклэм фэдэу, зэлэгъухэ-ми, лъэшэу фэсакъэу ыналэ теттыгъ. Ышхъац утысэх шлу-цлэбзэ цыкылу пшэшьэжыем бэрэ фылуилэкыкыштыгъ ылэпэ-шъэбэ цыкылухэмклэ, ипэ пла-тыку (ежъ Дэнэф зыкли ишыкла-гъэпти) Лизэ ритыти, сабийр ядэжэ къэкложыштыгъ. Лизэ ичэтэн шырыкыу цыкылухэри,

иджанэхэри зэрэмыклэхэр къап-шлэу пкыжыгъагъэх, нахыбэ-рэмклэ къэзышлэрэи умышлэнэу, ар ыгыплэм шылэу ежъ Дэнэф клоштыгъэ, щэжыгъоми Дэнэф ятэ е ышыпхъуитлу яз кылысыты кычлащыжыштыгъ, Лизэ «до свидания» ылозэ, ура-мышхом кыхэмышыжыхэ охъу-фэ лэ къафилыштыгъ.

Дэнэф лүшыжыем илэгъу сабийр зыгорэуштыгъ игушысэ пытэу кыхэуцауагъ, хэт ышлэра мо пшэшьэжыем ащ ыгу кыригъэтэджагъэр, ау Дэнэф исабий гуклэгъу ащ зыгорэ-уштыгъ кышыуцугъ.

Мафэ горэм Дэнэф имэмэ дахэ сабым ищыгъын зэфэшъ-хъафхэр зэкълэ ыгыкыгъэхэу ут етлупшыгъэу атыридзэжы-штыгъ. Дэнэф янэ дэжэ шы-сэу ышлэрэм епллыштыгъ: клэпхын зэтэдзэгъэ цыкылухэр, сарафан фэбэ цыкылуитлу, халатыр, цы кофэ пльыжыб-зэр, фыжыер, платыкужые-хэр гъэшкыгъэу янэ кызы-тырильхъагъэх. Дэнэф жыи кы-мышэрэм фэдагъ. Ныр кызы-зэплэкълым, сабым ынэгъу лъэлур кычлэщэу кьеуцоллагъэу зэрэщытыр ыльэгъугъ. Хъурэр зыфыхын ышлагъэп, ау сабы-игур зэрэушлэгъошлур ешлэти, фэ-сакъэу еупчыгъ:

— Сыда, сипшэшьэ нэшхо цыкылу, узыфаер?

— Мама, мам, — ылауагъ Дэнэф, — мо сиджанэхэм ашыц Лизэ фэсэгъэхъба?

Пшэшьэжыем ныр клэлэ-цыкылу ыгыплэм лыкылоу зыкли кыхэкыгъэпти, зыфилорэр апэрэмклэ кыгурылауагъэп, ау зылоупчыхъэм, ипшэшьэгъу цыкылу джэнэ е клэпхын, кофэ дахэ зэрымилэр, платыкуи зэ-рымилыгъыгъэр, ежъ иехэр зэ-рэритырэу, ишырыкыуи лъэбы-щэу зэрэжыер кыфилотагъ. Лизэ цыкылур зэрэласэр, зэрэхъупхъэр, шъэожыехэр е пшэшьэжые бзаджэхэр еохэ-ми зэрэмыгырэр ыкли хэти зэрэмытхъаусыхылэрэр янэ филотагъ.

— А Тхэм сигъали, Дэнэф, сыдэу гуцэу гугъэуза мы къэплагъэр, — ылуи, ныри нэку-нэпс кэхъугъ, сабым игулытэ, игуклэгъу ыгъэшлагъоу, имыхабзэу зылэклиубыти пытэу ышхъашыгу ебэугъ. Дэнэфи зынахь лэшлу ежыркклэ шымылэ янэ зырифызылауагъ.

Пшэшьэжыем ятэу ушъа-гъэу кыдэхъабыгъэм ямы-хэбзагъэу зэщэкыгъэ нымрэ сабымрэ къащышлыгъэр ымы-шлэу закыфигъэзагъ:

— Сыда, Дэнэф, нэпэ сэ сышылэпти, уимамэ шлу дэдэ зэрэплэгъурэр ебгъэшлагъ, ара?

Сабийр анахь иным фэдэу ятэу икласэу ыпсэ тлэклур зельэгъум, зэкълэ алауагъи, зызэра-шыгъи шыгушпэжыгъэу кы-пэгъочы, ятэ ыпшэ зыришлагъ.

Пырагу шхъонтлэ-пльыжы-фыжыбзэ дахэу сеткэм илтыр ыльэгъугъэу, «сэсий, сэч пай, сипалэ, сипалэ къэкложыгъ!» — ылозэ, зэрилэкълэу дэпкла-ештыгъ. Адэ унэгъо гупсэф икыу щаплурэ сабийр ифэныкыуагъэ зэригъотылэжъэу кэтэджыным мэхъанэ илэба?!

Тым исабий ары къэс зэ-

рэхэхорэр ыльэгъоу, шлолофэу, къэлэм зэщымыш зэдэлъэу кыфыхыгъэр, пшысэ тхылъ къолэн дахэу «Къэгъэгъэ пльыжэ цыкылу» зыфилорэр джыри кыфичиэгъэх, носки пкырапкынэхэри, лэшлу-лүшлу хъушэри лэгъэххом кырыл-хъагъ. Тыр къалэм шылагъэу (илофклэ ащ епхыгъагъ) къэ-кложыерэм къэс джащ фэдэу мыхъэр къафехыи, яунэкли, ячагукли къэбзэ-лъэбзэ зэгъэ-кыгъэх. Джащ пае ягъунэгъу нэу одыбзэ пльэлэ-дэлэ цыкылур «ленинградскэклэ» къяджэ. Ау Цацэ цлэу къарилорэр ышып-хъуитлуи, ежъ Дэнэфи (гура-гъэлауагъэу) агу рехыи. Къэ-лэдэсхэм, нахь хэшыкыгъэхэм афэгъадэх. Арыба джыри зы-тетхэр?! Яунэ клэ, дахэ, нэфын, къабзэ; джэхашъохэр пльыжыбзэу гъэлагъэх, унэ-хъаклэщылэм идэпкъ алырэгъу зэпэшлэтышхо къолэнэу ятэ лоторее билетклэ кыхыгъэр пылауагъ. Шагу лупэр къэгъэгъэ мэлэу, унэ лупи, натли, кыби чыгъхэр къащэтлэмых: мылэрысэ лъэпкъ зэфэшъхъафхэр, чэрэ-хэр, черешнэр, кужыер кы-зызэльыхъухэкълэ, ежъхэми, нэ-нэжъхэми, гъунэгъухэми загъэ-шхэкыжыи.

Дэнэф ятэ кызэкложыым зэкълэ шыгушпэжыгъэми, клэлэ-цыкылу ыгыплэм дычлэс клэлэ-цыкылоу исабий зыфэгумэ-кылар ным ыгу икыгъэп. Мафэр клуи пчыхъэр чэщым зыфэклом, а сабий тхамыклэ цыкылур зиэмклэ лым еупчыгъ. Дэнэф гу ащ зэрэлытагъэр яти ыгъэшлэгъуагъ: Къарэм ыкыоу игъонэмыс хъугъэу, зянэ икыжыи Урысыем кложыгъэм, нэнэжыым зы клэлэ такыр-рэ мы пшэшьэжыемрэ кы-зэрэфычинагъэхэр кырылауагъ. Нымрэ тымрэ Дэнэф игуклэгъу агъэшлэгъуагъ, инхэм яакыл зытемыфэщтым сабийр гуклэ зэрэнэсыгъэр ягуапэу. Пчэды-жыым клэлэцыкылу ыгыплэм клошт Дэнэф ипшэшьэгъу цыкылу пае зэрэшлоигъуагъэу бэ физэхалъхъагъэр: зыш-мылэгъахэу джэнэ цыкылу, босоножкэхэр, носкихэр, бант-хэр, лэшлу-лүшлур.

Гъэмэфэ пчэдыжыым итыгъэ-бзыи кызырэлъагъоу Дэнэф гушлоу къэушыгъ. Ятэ зэри-хабзэу, къедэхашлэу кышхъа-щытыгъ. Шхын мэ лэшлур, янэ щэлэмэ-хъалыжъо ыкли чэтэр зэригъажыэрэр мыгъуашъу кьэ-уштыгъ. Дэнэф хъэклэплэ ипапэ игусэу клоштми ышлэщтыгъэп. Джыри жыгъэ. Нымрэ тым-рэ зэрэрахъухъагъэу, гъомы-лапхыи, сабынтлум апае хъап-шыпхэри, янэнэжъу Къарэм пае шхъатехъошхо дахи зэ-халъхъахи, сеткэхом рагъэклэ-гъэх. Кылухъэгъэ машинэм зетлысхъэхэм, Лизэ цыкылум дэжэ зэрэклохэрэр тым Дэнэф рилуагъ. Чылэ цыпэ зы-рызхэу зэпэчыжэ хъазырхэми, машинэм уисмэ сыд ащ еб-гъэлон, псынклэу нэнэжъэу Къарэм иунэ нэсыгъэх. Машинэр ежъ иунэ лупэми зылухъагъэр кыгурымылауагъэу, нэнэжыер ылэ ынатлэ лупэу къэлапчъэм кы-лухъагъ, дэхъагъэх. Пшэшьэ-жыеу Лизэ Дэнэф зельэгъум лэплэкорэгъэу кыпэгъочыгъ. Ыш цыкылу жъэу губгъом нэ-нэжэ зэригъэклауагъэр гулэзэ къарилуагъ, мылэрысэ-сэнашъ-хъэхэр, конфет зэхэлхэр зылэклиубытэзэ. Тым Къарэм шхъатехъор фищэгъ, нэлэ щегъэжыагъэу нэнэжыым кы-фэсакызэ зэришыштыр, ыналэ зэрэтыригъэтыштыр, сабийхэр

(Икълух я 7-рэ н. ит).

◆ АДЫГЭ РЕСПУБЛИКЭМ И КЪЭРАЛЫГЪО ШУХЪАФТЫН КЪАФЭГЪЭШЪОШЭГЪЭНЫМ ХЭЛЭЖЬЭРЭ ЮФСИАГЪЭХЭР

Илъэпкъ фэлэжьэрэ тхаклохэм ахэуцуагъ

Дэрбэ Тимур адыгэгъэ инрэ цыфыгъэрэ зыхэлъ адыгэ клэлэ Юш. Адыгэ чылэ кышыхъугъ, щеджагъ, адыгэ унагъо шапугъ. Уиклалэмэ, уилъэпкъ шышмэ узэрыгушхон цыф гъэсагъ.

Тимур итворчествэ сызылы-плээрэр апэрэ усэхэр кыхиутхэу зыригъэжыагъэм шыублагъ. Ащ поэтическэ мэкъэ лъэш ил. Итхыгъэхэм изэхэшылк зынэ-сырэр, шыпкыагъэу, дэхагъэу хэлъыр зыфэдэр ахэолъагъо. Иусэхэм темэ зэфэшъхьафыбэ къащелэты. Анахъ шъхьалэу итхыгъэхэм ащыпхырышыгъэр адыгэм иблэкыгъэрэ щылэкла-клэу джы тилъэхъан илэмрэ. Ар илъэпкъ зэрэфэгумэкырэр, ыл зэрэфэузырэр иусэхэм къахэщы.

Сыгуклэ сигъатхъэу, сшогъэ-шлэгъонэу сяджэ усэкло ныб-жыкълэм итхыгъэхэм. Ахэм зэу ащыц хэшыпыкыгъэ усэхэр

зыхэлъ тхыпъэу «Гъэшлэрэ лъэ-пэчлас» зыфилоу кыдигъэкы-гъэр. Ыгу ихъыкырэ зэха-пшлэу, плуныгъэ мэхъанэ ялэу, гъэсепэтхыдэ къахэпхынэу гъэ-псыгъэхэу, гучлэм кыкырэ гуцылэхэмклэ иусэхэр зэхэ-лтых. Акъыл чъэпхыгъэр ащызэхапшлэу, гупшысэ гъэ-шлэгъонхэр къащырилотыкы-хэу гъэпсыгъэх Дэрбэ Тимур иусэхэр.

Илъэпкъ, иныдэльфыбзэ, цыфыгъэм, адыгагъэм, ным, тым, ныбджэгъум, бзылфыгъэм, лъфыгъэм шульэгъоу афыри-лэр, уасэу афишырэр, мэхъа-нэу аритырэр нэм кыкълэуцоу гуцылэ байхэмклэ, жэбзэ дэхэ

гурылогъошлыклэ тхыгъэ Тимур иусэхэр.

Сыд зымыуасэр мыщ фэдэ сатырхэр:

Синидэльфыбзэ
ным кысфилыхъагъ,

Псынэпсы къабзэклэ
сигъэшъокыгъ.

Сицылэныгъэ

псэ кыхилыхъагъ,

Сигъогу

нэфым фиуээнкыгъ.

Сэ къэсэхуэмэ сиядыгабзэ,

Зы бзыужьыу

бгъэм щысэгъашло.

Сызыщыфаем

сэгъэбзэрабзэ,

Исэгъэбыбэ лъагъу тиаушъо.

Адыгагъэ о пхэлэмэ,

ныбджэгъушлыклэ убай,

Уидунай огъэдахэ уинэфклэ.

Уинамыс уигъогъумэ,

уигъогу занклэ, джащ пай,

Къыоплынба Тхьэр

о нэшлыклэ!

Сэ синыбджэгъухэр —

сэ сигъогъух,

Сицылэныгъи щыц

шыпкыэ хъугъэх.

Шлур агу илъэу

члым щызэлэгъух,

Ахэр сигъашлэ

инэфышъагъох.

Усаклоу Дэрбэ Тимур итхы-

лыклэ кыдэхъэгъэ усэхэм шлурмэ емрэ язэнэкъокъу дэ-хагъэр теклоу тапашъхъэ кы-регъэуцо, зэфагъэм, зэфышъы-тыклэ тэрэзым, шлур, цыфыгъэм уафещэ.

Тилъэпкъ итхэкло цлэрылохэм осэ ин фашлы Тимур итхыгъэ-хэм. Усаклоу ныбжыкълэ нахъ мышлэми, тхыгъэу илэр маклэп. Ар чыжъэу зэрэплээрэр, акъыл чан зэрилэр, куоу зэрэгупшы-сэрэр, лъэпкъ зэхэшлэ ин зэ-рэпкырылпыр къахэщы иусэ-хэм. Ар адыгэ литературэм илэжьэкло хьалэлэу зэрэщы-тым уехъырэхъышъэжырэп.

Тхыпъэу «Гъэшлэрэ лъэпэ-члас» зыфилоу зигугъу къэс-шырэм илэтегъэуцо къекло-лагъэхэм здырагъаштэу кы-хагъэщыгъ ащ Къэралыгъо шу-хьафтын тефэу.

«Гъэшлэрэ лъэпэчласэм» Адыгэ Республикэм и Къэра-лыгъо шухъафтын тефэу зы-лпытэрэмэ сэри сачщы.

ТЫГЪУЖЪ Гоцсым.
Филологии шлэныгъэхэмклэ кандидат, АРИГИ-м ишлэ-ныгъэлэжь.

◆ ПСАУНЫГЪ

Мэзитлу зыныбжъхэм къащегъэжыагъэу

Урысые Федерацием псауныгъэр къэу-хъумэгъэнымклэ и Министерствэ 2014-рэ илъэсым гъэтхэпэм и 21-м унашъо ышлыгъ зэпахырэ узхэм апэуцужьыгъэ-ным фэшл клэлэцыкълухэм лэзэгъу уцхэр зыщахалхъэрэр кызышыгъээнэфэгъэ Лъэпкъ календарым пневмококковэ ин-фекцием шызыухъумэштхэ вакцинэри хэгъэхъэгъэнэу.

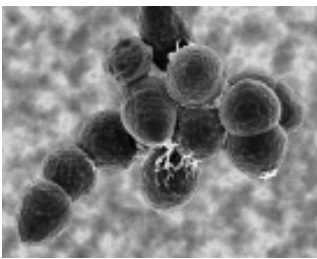
Мыщ фэдэ унашъо шы-гъэным лъапсэу илэр «пневмококковая инфек-ция» зыфалорэр бэрэ клэ-лэцыкълухэм къауэу зэрэ-хъугъэр ары (тхьабыл плыыр-стырыр, шъхъэкуцл кышъор етэныр (менин-гитыр), тхьаклумэр шыны-ныр, нэмыкълхэри).

Пчъагъэхэм кызыра-гъэлагъорэмклэ, 2014-рэ илъэсым нэггырэ мини 2 фэдизмэ тхьабыл плыыр-стырыр (пневмониер) къа-узыгъ, а узыр кын дэдэ кызышхъухэрэр сабийхэу зыныбжэ илъэси 2-м джы-

ри нэмысыгъэхэр ары. Специалистхэм кызыра-лорэмклэ, ащ фэдэ уз зилэ хъугъэ нэггыри 100-м шы-щэу нэггыри 3 — 5-р маллэ. Ары игъом клэлэ-цыкълухэм вакцинэр ахэлъ-хъэгъэн зыкыфаер.

Сыд фэда
«пневмококковая
инфекция»
зыфалорэр

Шлэныгъэлэжъхэм кызы-ратхырэмклэ, пневмокок-кыр кышъо плөклэ (кап-сулэ) пытэ зилэ микроб. А кышъо пытэр зэрилэр

арэу ало шлэныгъэлэжъхэм клэлэцыкълум ыпкышъол ащ пэуцужьын зыкымы-лэкырэу.

Узэу
пневмококкым
кыхэкълым
ылъэкышхэр

Менингитыр
(шъхъэкуцл кышъор
етэныр)

Мы узым инэшанэхэм ащыц тхьагъур (пкыи-шъоным температурэу ылыгъыр градус 38-м ехъу-ныр), игупшысэхэр зэхэ-кълухъанхэр, нэфынэм шы-щынэныр, мышхэныр, къэ-жыныр, лъэшэу гыныр, куоныр (клэлэцыкълум унэ-сы кьодыеми гыныр кы-рещажъэ), шъхъэпхэтыку

лыпцэхэр лъэшэу кьудыи-гъэ зэрэхъухэрэм кыхэ-клэу, клэлэцыкълум ышхъэ ыпэкклэ ыуфэн ылъэкы-рэп — ежъ-ежырэу ар (шъхъэр) ыужклэ зэкклэ-фэжы.

Лъыр зылыхъаныр
(«бактериemia»
зыфалорэр)

Мы узым «зыкызыэри-гъэлагъорэр», инэшанэхэр тхьабылхэр плыыр-стыр зыхъухэрэм е менингит клэлэцыкълум илэмэ етлэ-гъулэхэрэм афэдэн зери-лээкышхэр специалистхэм кыхьагъэщы: тхьагъур илэ мэхъу, пкыишъоным итем-пературэ градус 39-м нэ-сы, шлөклэуи мэхъу. Къуп-шхъэ зэрытыплэхэр узын-хэ ылъэкышхэр, чылапалэр

кытхьэу, ыклоцл ыгъэгъу-мэкклэу хъушхэр, ыгу къэма-клэу, къэжэу ригъэжъэшт. Мы узыр зилэ хъурэ клэ-лэцыкълум пэтхъу-лутхъум, чыйузым янэшанэхэр емы-лэзгъулэпхэкклэ хъушхэр.

Тхьабыл
птыр-стырыр

Ащ инэшанэхэм ащы-щых тхьагъур, пскэныр, жьыр тэрэзэу кымыщэ-шъоу кызылэуи хъаныр, бгъэгур узыныр. Клэлэ-цыкълур зэхапшлэу клөчла-джэ мэхъу.

Тхьаклумэр етэныр

Клэлэцыкълум ытхьакл-мэ етагъэмэ, лъэшэу мэ-гумэкы, шхэнэу фаерэп, ышхъэ бэрэ егъэчэрэ-гъу, мэгы, ытхьаклумэхэм ятхъожьы. Температурэр градус 38-м нэсы, нахъ лъэшэуи дэклэуе. Тхьакл-мэм уелэ хъумэ, сабыир мэгы, ащ шын къеклы.

Специалистхэм кызырэ-хагъэщырэмклэ ыкли пчъа-гъэхэм кызырагъэлагъо-рэмклэ, клэлэцыкълухэр анахъыбэу зэрыллыкыхэ-рэм ащыщых пневмокок-кхэр.

Инфекциер клэлэцы-кълум илэ хъуным ищына-гъо нахъ зыщылъэшыр:

— сабыим ыныбжэ илъэситлу мыхъугъэмэ;

— игъо къэмысызэ къэ-хъугъэмэ;

— быдзыщэкклэ амыплу-гъэмэ;

— зы сабыим нахъыбэ а зы унэм задисхэмэ;

— клэлэцыкълухэу мэфэ реным купэу зэхэтхэм (клэлэцыкълу ыгыплэхэм, еджаплэм зыщафагъэхъа-зырхэрэ купхэм ащылэ-хэм) инфекциер нахъ псынклэу «зэратыжы».

Мы узыр илъэс реным «къеклоклэ», ар лупсым

дыхэтэуи (псыным, пскэ-ным), пкыыгъоу инфек-циер зилэм илупс зынэ-сыгъэхэмклэ (джэгъуалъэ-хэмклэ, цэцэ-джэмышхэм-клэ) нэмыкълэм аратыжы, псынклэу зеушъомбгъу. Мы микробхэм анахъ «шлэу алъэгъурэ» чыплэр пэ-клоцл-чыи зэхэтыплэр ары. Инфекцием изехъаглохэу мэхъух цыф сымаджэхэри псаухэри.

Мыщ фэдизэу мы ин-фекцием игугъу кызы-клэтшылэр медицинэм ило-фышлэхэм ны-тыхэм алъа-гъэлэсы ашлөигошъ ары зэпахырэ узхэм сабийхэр ащыухъумэгъэнхэм фэшл пэшлорыгъэшъэу вакцинэ гъэнэфагъэхэр ахэлъхъэ-гъэн зэрэфарер, ахэм япса-уныгъэ къэухъумэгъэным-клэ мэхъанэшхо зэрилэр игъом пшырэ лъэбэкъум. Сабыим мэзитлу ыныбжэу рагъажъэ мы инфекцием пэшлөклорэ лэзэгъу уцыр ахэлъхъэгъэныр. Къыхэ-гъэщыгъэн фае мы вак-цинэ зэхэлъхъэгъум сомэ 1600 — 1700-рэ зериуа-сэр. Ау ар ыпклэ зымы-лъэу амбулаториэхэм, по-ликлиникэхэм ащахалхъэ.

Сабыим ыныбжэ елпы-тыгъэу ар зэрэхалхъащт пчъагъэр, ащклэ шапхъэу щылэхэр, зыныбжэ икыу-гъэхэми вакцинэр зэрара-тын алъэкышхэр шыкълэхэр кышышъуалошхытхы шъуэ-пхыгъэ лэзаплэхэм шъуа-уалэмэ. Амалэу щылэ пстэумклэ клэлэцыкълухэм япсауныгъэ къэухъумэ-гъэн фае.

Зыгъэхъазырыгъэр
ЖАКЪМЫКЪО Аминэт.

Сабий гуклэгъуш

(Икълух).

инхэм зэранахъ лухэр, пшъэ-шъэ цыкълуитлур ныбджэгъуны-гъэм зэрэзэфышагъэхэр зери-гуапэр, ахэм яхъатырклэ джы

ежъхэр зэрэзэфэклошхэр ри-луагъ.

Къарэр зы нахъыжэ лухэу чылэм дэххэм ащыщыгъ. Дэ-нэф инэнэжэ ар илэгъугъ. Мыщ фэдиз гулытэрэ гуклэгъурэ

кызыпкылыгъэ сабыеу Дэнэфи, кызыфэгумэкылыгъэхэ икьорэльф цыкълу Лизи бэгъашлэ, насы-пышло хъунхэу, Шумафэ илэ-кьуи, иунагъуи кыныр амышлэу, шлуклоплэнхэу нэнэжыр къа-фэльэуагъ. Пшъэшъэжые зэ-ныбджэгъу цыкълухэу Дэнэф-рэ Лизэрэ алапэхэр зэрэлыгъхэу

клэлэцыкълу ыгыплэм нэсы-фэхэ ашлэабэ дашлэу щытыгъэх, Лизэ джэнэ шъошэ зэтэльэу фахыгъэр тешлыкыгъэу фэ-шлугъ, къеклуштыгъ, ынэкклэпэ лущыгъи бант фыжыбзэр Дэ-нэф хишлагъэу хэлъыгъ.

Нэнэжъэу Къарэм ыкьо иса-

быитлу ыплугъ, ылэжыгъ, цыф дахэ хъугъэх. Нэнэжыры жъы-шхъэ мафэ илэу идунай ыхъо-жыгъ. Лизэ ышнахъыжэ унэгъо дахэу къуаджэм щэпсэу, Лизэ — къэлэдэс, гъэшлөныгъэ зилэ медицинэ лөфышл. Дэнэф ыгу ифабэ шъхамысырэ бзылфыгъ.

МАМЫРЫКЪО Нуриет.

ПшъэдэкIыжъ
зыхьырэ
секретарыр
ЖакIэмыкъо
Аминэт